

Tillaga stjórnar til breytingar á 3. grein félagssamþykktu Fjöruverðlaunanna - bókmenntaverðlauna kvenna á Íslandi.

Lögð fram á aðalfundi 2020

Tilgangur félagsins er að halda utan um skipulagningu og framkvæmd Fjöruverðlaunanna, bókmenntaverðlauna kvenna á Íslandi, sem veitt skulu fyrir marslok á hverju ári.

VERÐUR

Tilgangur félagsins er að halda utan um skipulagningu og framkvæmd Fjöruverðlaunanna, bókmenntaverðlauna kvenna (sís og trans) og trans, kynsegin og intersex fólks á Íslandi, sem veitt skulu fyrir marslok á hverju ári.

Greinargerð

Fjöruverðlaunin voru stofnuð árið 2006 af grasrótarhópi kvenna í Rithöfundasambandi Íslands og Hagþenki, til að vekja athygli á og hampa ritverkum kvenna. Á síðustu 14 árum hafa Fjöruverðlaunin svo sannarlega sannað gildi sitt, verðlaunin hafa vakið athygli á framúrskarandi verkum kvenna sem annars hefðu mögulega týnst í jólabókarflóðinu. Sérstaka athygli hefur vakið hve fagleg og lýðræðisleg umsýsla verðlaunanna hefur verið. Fjöruverðlaunin voru fyrstu íslensku bókmenntaverðlaunin til að gera barna- og ungmennabókum jafn hátt undir höfði og bækur sem skrifaðar eru fyrir fullorðna, gagnsæi er í dómnefndarvali og allar innsendar bækur eftir konur berast til dómnefndar, þ.e. útgefendur og höfundar þurfa ekki að borga með bókum svo þær komi til greina.

Stjórn Fjöruverðlaunanna leggur til í ár að verðlaunin verði útvíkuð, að til verðlaunanna komi til greina bækur eftir allar konur, sem og allt trans, kynsegin og intersex fólk. Telur stjórn Fjöruverðlaunanna þessa útvíkkun vera í anda grasrótarinnar sem upphaflega stofnaði til verðlaunanna, að vekja athygli á verkum rithöfunda sem verða útundan í karllægri uppbyggingu

bókmenntaheimsins. Líkt og konur, hefur trans, kynsegin og intersex fólk þurft að finna á eigin skinni fordóma feðraveldisins og verið njörvað niður í fjötra kynjakerfisins.

Þessi útvíkkun verðlaunanna er í anda hinna lýðræðislegu vinnubragða sem ávallt hafa einkennt Fjöruverðlaunin. Árið 2019 tóku í gildi ný lög á Íslandi um kynrænt sjálfræði, en þar eru fyrstu skref tekin til að rjúfa í sundur kynjakerfið. Nú eru ekki lengur aðeins tvö kyn á Íslandi, fólk getur nú kosið að vera með hlutlausu kynjaskráningu. Fyrir ríkisstjórn hefur nú verið lagt fram frumvarp að nýjum jafnréttislögum þar sem þetta nýja frelsi er staðfest. Telur stjórn Fjöruverðlaunanna viðeigandi að verðlaunin taki þetta sama skref í sínum félagssamþykktum og taki til greina ekki aðeins verk eftir allar konur, bæði sís og trans, heldur einnig trans fólk allt, kynsegin fólk og intersex fólk.

Í framkvæmd myndi þessi útvíkkun ekki hafa mikil áhrif á umsýslu Fjöruverðlaunanna. Á hverju ári er sent bréf til bókaútgefenda þar sem þeir eru hvattir til að leggja fram bækur eftir konur. Auðvelt er að breyta þeirri auglýsingu til að hvetja þá einnig til að leggja fram bækur eftir trans, kynsegin og intersex fólk. Það verður lagt í hendur dómnefndar hverju sinni hvaða bækur sem lagðar eru fram séu teknar til greina til verðlaunanna, sbr. núverandi verklagsreglur dómnefnda Fjöruverðlaunanna sem segja: „Ef upp koma vafaatriði er það hvernar dómnefndar fyrir sig að vega og meta hvort umrædd bók skuli talin gjaldgeng eða ekki.“

Telur stjórn Fjöruverðlaunanna að útvíkkun verðlaunanna svo taki til fleiri kynja mun styrkja starfsemi verðlaunanna til framtíðar. Sem dæmi má nefna starfsemi femínísku félagasamtakanna Stelpur rokka! Sem héldu fyrst rokknámskeið aðeins fyrir stelpur, en hafa nú um árabíl haldið rokknámskeið fyrir stelpur (bæði sís og trans), trans stráka, kynsegin og intersex fólk. Hefur þessi útvíkkun á starfsemi Stelpur rokka! stóreflt félagsstarfið og styrkt trans, kynsegin og intersex ungt fólk.

Skilgreiningar á hugtökunum intersex, kynsegin og trans, á vefsíðunni *Hinsegin regnhlíf: Hinsegin frá Ö til A*.

Intersex: Intersex er hugtak sem nær yfir breitt svið af meðfæddum líkamlegum einkennum eða breytileika sem liggja á milli okkar stöðluðu hugmynda um karl- og kvenkyn. Intersex einstaklingar fæðast með einkenni sem eru ekki algjörlega karl- eða kvenkyns; sem eru sambland af karl- og kvenkyns; eða sem eru hvorki karl- né kvenkyns. (<https://otila.is/hinsegin-regnhlifin/2-3-kyneinkenni/>)

Kynsegin: Kynsegin er hugtak sem nær yfir fólk sem skilgreinir kyn sitt utan tvíhyggju kynjakerfisins (og er því einnig trans). (<https://otila.is/hinsegin-regnhlifin/kynvitund-og-kyntjaning/kynsegin/>)

Trans: Trans er regnhlífarheiti yfir fólk sem er með kynvitund sem samræmist ekki því kyni sem því var úthlutað við fæðingu. (<https://otila.is/hinsegin-regnhlifin/kynvitund-og-kyntjaning/transgender/>)

Kynjaskipting í bókmenntaheiminum

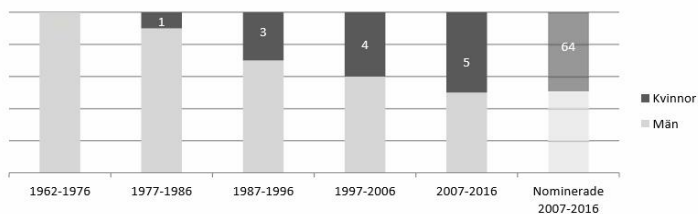
Ein ástæðan fyrir stofnun Fjöruverðlaunanna árið 2016, sérstakra verðlauna þar sem aðeins verk kvenna kæmu til greina, var ójöfn kynjaskipting handhafa Íslensku bókmenntaverðlaunanna, en á tímabilinu 1989–2011 fengu 36 karlar og 11 konur þau verðlaun. Þessi kynjaskipting endurspeglar alþjóðlega kynjaskiptingu í bókmenntaheiminum.

Árið 2017 kom út skýrsla Norðurlandaráðs um kynjahlutföll í menningarverðlaunum síni, *Könsfördelning i Nordiska rådets kulturpriser* þar sem karllæg slagsíða Bókmenntaverðlauna Norðurlandaráðs var gerð augljós. 56 rithöfundar hlutu Bókmenntaverðlaun Norðurlandaráðs 1962–2016, þar af voru 43 karlar (77%) og 13 konur (23%). Á sjöunda og áttunda áratugnum voru það einungis karlar sem hlutu verðlaunin, fyrsta konan til að hljóta verðlaunin var sænski rithöfundurinn Sara Lidman sem fékk þau árið 1980 fyrir bókina *Vredens barn*.

Kynjahlutföll í tilnefningum og verðlaunum fóru fyrst batnandi á 10. áratugnum og milli ársins 2007–2016 var jafnræði meðal kynjanna, fimm konur hlutu verðlaunin

og fimm karlar. Á þeim tíma hefur einnig verið jafnt kynjahlutfall í tilnefningum, 64 konur og 66 karlar hafa verið tilnefnd.

Hér er tafla úr skýrslu Norðurlandaráðs þar sem kynjahlutföll Bókmenntaverðlauna Norðurlandaráðs 1962–2016 sjást skýrt.

Kynjaskipting Íslensku bókmenntaverðlaunanna hefur við fyrstu sýn batnað frá því að Fjöruverðlaunin voru stofnuð. Þegar litið er til síðustu fimm ára, árin 2015-2019 voru 35 verk eftir konur tilnefnd til Íslensku bókmenntaverðlaunin og 40 verk eftir karla. Þar af hlutu 7 verk eftir konur verðlaunin og 8 karlar. Þó virðist hægt að rekja þessa aukningu til þess að árið 2013 hófu Íslensku bókmenntaverðlaunin fyrst að veita verðlaun fyrir barnabækur, bókaágrein þar sem konur hafa lengið haslað sér völl. Þegar litið er á kynjaskiptingu Íslensku bókmenntaverðlaunanna aðeins í flokki fagurbókmennta og fræðiritna, þá snarversnar kynjahlutfallið. Árin 2015-2019 voru aðeins 19 verk eftir konur tilnefndar í þeim tveim flokkum og 31 verk eftir karla. Af þeim fengu Íslensku bókmenntaverðlaunin 3 verk kvenna og 7 verk karla.